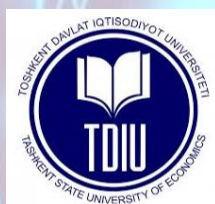


**ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ОЛИЙ ВА ЎРТА МАХСУС ТАЪЛИМ
ВАЗИРЛИГИ
МИНИСТЕРСТВО ВЫСШЕГО И СРЕДНЕГО СПЕЦИАЛЬНОГО
ОБРАЗОВАНИЯ РЕСПУБЛИКИ УЗБЕКИСТАН**

**ТАШКЕНТСКИЙ ГОСУДАРСТВЕННЫЙ ЭКОНОМИЧЕСКИЙ
УНИВЕРСИТЕТ**

ТОШКЕНТ ДАВЛАТ ИҚТИСОДИЁТ УНИВЕРСИТЕТИ



**ЎЗБЕКИСТОНДА РАҚАМЛИ ИҚТИСОДИЁТНИ ШАКЛЛАНТИРИШДА
МЕНЕЖМЕНТ ВА КОРПОРАТИВ БОШҚАРУВНИНГ АҲАМИЯТИ**

халқаро илмий-амалий конференцияси маъруза тезислари тўплами

**Ўзбекистон, Тошкент ш.,
2020 йил 20 май**

акционеров и равном к ним отношении.

*З.А. Ашуров, и.ф.ф.д. (PhD)
мустақил тадқиқотчи, ТДИУ*

КОРПОРАТИВ ИЖТИМОЙ МАСЪУЛИЯТ КОНЦЕПЦИЯСИ ВА УНИ ЎЗБЕКИСТОНДА ЖОРИЙ ЭТИШ МУАММОЛАРИ

Охирги йилларда бутун дунё бўйлаб давлат, фуқаролик институтлари ва хусусий компаниялар ўртасидаги муносабатларда рўй берган ўзгаришлар ижтимоий ҳамкорликнинг янги шакллари пайдо бўлишига олиб келди. Шундай шакллардан бири ихтиёрий равишдаги ўзаро муносабатлар тизимига асосланувчи – корпоратив ижтимоий масъулиятдир. Ҳозирда бизнес муҳитида “корпоратив ижтимоий масъулият” тушунчаси фаол қўлланилмоқда, бизнес ҳамжамиятлари томонидан корпоратив ижтимоий масъулият стратегиялари ишлаб чиқилмоқда, корхоналар ташкилий тузилмасида корпоратив ижтимоий масъулиятга жавобгар бўлимлар ёки мутахассислар киритилмоқда. Европа мамлакатларида эса бутун бир илмий текшириш институтлари бу ҳодисани ўрганиш билан шуғулланмоқда.

Корпоратив ижтимоий масъулият корпоратив бошқарувнинг таркибий қисми ҳисобланади. Ушбу концепция барқарор ривожланишнинг иқтисодий, экологик ва ижтимоий кўрсаткичлари тизимида акс этади ҳамда компания стратегик режалаштириш ва бошқаришнинг бир бўғини ҳисобланади, жамият билан доимий муносабатлар орқали амалга оширилади. Концепциянинг моҳияти шундан иборатки, ҳар қандай ишлаб чиқаришга оид ва иқтисодий қарорлар уларнинг компания ва жамият учун ижтимоий ва экологик оқибатларини инобатга олинган ҳолда қабул қилинади. Бунда корпоратив ижтимоий масъулият компаниянинг стратегик ривожланиш, ишчанлик обрў-эътиборини ва рақобатбардошлигини мустаҳкамлаш ҳамда унинг бозор капиталлашувини оширишда кучли омил бўлиб хизмат қилади.

Хўш, корпоратив ижтимоий масъулият нима ва у қандай концепция? **Корпоратив ижтимоий масъулият** – бу шундай концепцияки, унга мувофиқ корхоналар ўз фаолиятининг мижозларга, таъминотчиларга, ходимларга, акциядорларга, маҳаллий ҳамжамият ва бошқа манфаатдор томонлар, шунингдек, табиий муҳитга бўлган таъсири устидан масъулиятни ҳис этган ҳолда жамият манфаатларини инобатга олишади. Ушбу мажбурият қонунчиликка риоя қилиш мажбурияти доирасидан чиқиб, корхоналар ўз ходимлари ҳамда бутун жамият турмуш даражасини ошириш учун ихтиёрий равишда қўшимча чораларни амалга оширишларини тақозо этади [1].

Корпоратив ижтимоий масъулият, авваламбор, ишлаб чиқариш корхоналарига қаратилган бўлиб, уларнинг жамиятдаги миссиясини характерлайди. Корхонанинг ижтимоий масъулияти бу корхонанинг жамият ижтимоий, иқтисодий ва экологик соҳаларини ривожланишига қўшган ихтиёрий ҳиссаси бўлиб, корхона асосий фаолиятига тўғридан-тўғри боғлиқ бўлади. Бундай фаолиятни корхонанинг қонуний фаолияти доирасидан ташқари

бўлган фаолият, деб ҳам айтиш мумкин. Корпоратив ижтимоий масъулият ёрдамида корхона хулқий принципларни кадрлаш, инсонларни, жамиятни ва табиий муҳитни ҳурмат қилиш орқали иқтисодий муваффақиятга эришиши мумкин [2].

Компанияларда ижтимоий масъулият уч даражада амалга оширилиши мумкин: 1) асосий даража қуйидаги мажбуриятларни бажаришни тақозо қилади: давлат солиқларини ҳамда ходимлар иш ҳақларини ўз вақтида тўлаб бориш, имконият даражасида янги иш ўринларини яратиш ёки штатни кенгайтириш; 2) ижтимоий масъулиятнинг иккинчи даражаси ишловчиларга нафақат меҳнат шароитлари, балки турмуш шароитлари билан таъминлаб бериш, ишловчиларнинг малака даражасини ошириш, уларни профилактик даволанишга юбориш, уй-жой куриш, ижтимоий соҳани ривожлантириш ва ҳ.к.ни тақозо этади; 3) учинчи даража ижтимоий масъулиятнинг олий даражаси бўлиб, хайрия фаолияти билан шуғулланишни тақозо этади.

Корпоратив ижтимоий масъулият ички ва ташқи бўлиши мумкин. Ички корпоратив ижтимоий масъулиятга меҳнат хавфсизлиги, иш ҳақининг барқарорлиги, ижтимоий аҳамиятга молик бўлган иш ҳақини бир маромда сақлаб туриш, ходимларни қўшимча тиббий ва ижтимоий суғурталаш, ўқув дастурлари ҳамда малака ошириш дастурлари орқали инсон ресурсларини ривожлантириш, оғир аҳволда бўлган ходимларга ёрдам бериш кабилар киради. Ташқи корпоратив ижтимоий масъулиятга ҳомийлик ва корпоратив хайрия, атроф-муҳитни ҳимоя қилишга кўмаклашиш, маҳаллий ҳамжамят ва маҳаллий ҳокимият билан биргаликда ишлаш, инқирозли вазиятларда иштирок этишга тайёр туриш, товар ва хизматлар истеъмолчилари олдида жавобгар бўлиш (сифатли маҳсулотларни ишлаб чиқариш) кабилар киради [2].

Дунёда корпоратив ижтимоий масъулиятга бўлган эътиборнинг ошиб бориши асосий сабаблари иқтисодий ўсишнинг инсон салоҳияти билан боғлиқ номоддий омиллари ролининг ошиб бориши, бизнеснинг ижтимоий ривожланиш воситасига айланиб бориши, глобаллашув шароитида йирик компанияларнинг иқтисодий ривожланишга таъсирининг кучайиши ҳисобланади. Ривожланган давлатлардаги компания ва ташкилотлар ўз ижтимоий масъулиятини кўрсатиш учун доимий равишда ижтимоий ҳисоботларни чоп этади. Бундай ижтимоий ҳисоботлар компания ўзининг стратегик режаларида белгилаб қўйилган иқтисодий турғунлик, ижтимоий фаровонлик ва экологик барқарорлик соҳасидаги мақсадларни қандай ва қанақа суръатлар билан амалга ошираётганлигини кўрсатади.

Компанияларда тайёрланадиган ижтимоий ҳисоботларнинг сифати корпоратив ижтимоий масъулият доирасида амалга оширилган ишлар сифатига тўғридан-тўғри боғлиқ бўлади. Бугунги кунда бундай ҳисоботларнинг бир қанча стандартлари (AA1000 AS, SA8000, ISO 26000:2010, GRI) мавжуд бўлиб, улар корпоратив ижтимоий масъулиятнинг асосий принципларини ўз ичига олади.

Ўзбекистонда корпоратив ижтимоий масъулият концепциясини корхоналар самарали фаолиятига жорий этиш ҳали бошланғич босқичда

турибди. Корпоратив ижтимоий масъулиятнинг умумэтироф этилган тамойилларини мамлакатимиз корхоналари фаолиятига жорий этиш учун корпоратив бошқарув тизимида тегишли шарт-шароитлар ва рағбатлантирувчи имкониятларни яратишни талаб этади, чунки корпоратив ижтимоий масъулият элементларини жорий этиш мамлакатимиз корхоналари учун нисбатан янгилик ҳисобланади.

Ҳозирда, асосан, чет эл капитали иштирокидаги ёки қўшма корхоналар (масалан, Baker Tilly Uzbekistan, ATM Sanita Pharma, Knauf Uzbekistan, BAT Uzbekistan, Nestle Uzbekistan)да корпоратив ижтимоий масъулият сиёсати олиб борилаётганига қарамасдан, маҳаллий корхоналар жамиятнинг ижтимоий эҳтиёжларини таъминлашга ҳали тўлиқ иштирок этишгани йўқ. Бу шу билан боғлиқки, Ўзбекистонда корпоратив ижтимоий масъулиятнинг бизнес, жамият ва давлат вакилларига тушунарли бўлган мезонлари ҳали яхши ишлаб чиқилмаган. Шу боис корпоратив ижтимоий масъулиятнинг корхоналар фаолиятига жорий этиш бўйича илмий-амалий тадқиқотларни ўтказиш долзарб масалалардан бирига айланиши мумкин.

Мутахассисларнинг фикрича [3], Ўзбекистонда корпоратив ижтимоий масъулиятнинг ривожланишига қийинчилик туғдирувчи қуйидаги тўсиқларни ажратиб кўрсатиш мумкин: маҳаллий аҳолининг менталитети ва маданий хусусиятлари; бизнесда шаффофликнинг йўқлиги; яширин иқтисодиёт ва солиқ сиёсати; ҳукуматнинг корпоратив ижтимоий масъулиятни рағбатлаштириш бўйича сиёсатининг йўқлиги; бизнестан ижтимоий масъулиятни талаб қилувчи манфаатдор томонлар фаолиятининг суствлиги ва ҳ.к.

Юқоридагилардан келиб чиқиб, бизнингча, Ўзбекистонда корпоратив ижтимоий масъулиятни жорий этиш учун, авваламбор, қуйидаги чора-тадбирларни амалга ошириш мақсадга мувофиқ бўлади:

- корпоратив ижтимоий масъулиятни жорий этиш ва ривожлантириш бўйича илмий-амалий тадқиқотларни давлат томонидан рағбатлантириш;
- корпоратив ижтимоий масъулият ва барқарор ривожланиш соҳасини тарғиб қилиш учун турли ўқувлар, семинарлар ва анжуманларни ташкил этиш;
- корпоратив ижтимоий масъулият тизимини яратиш ва ривожлантириш борасида давлат стратегияси ва дастурларини ишлаб чиқиш ва амалга ошириш;
- корхоналар томонидан номолиявий ҳисоботларни тайёрлаш ва чоп этиш амалиётини йўлга қўйиш, бу борада қонунчиликни такомиллаштириш.

*Ш.С. Бибутова, к.э.н., соискатель,
ТГЭУ*

СТЕЙКХОЛДЕРСКИЙ ПОДХОД В ВОПРОСАХ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ СИСТЕМЫ КОРПОРАТИВНОГО УПРАВЛЕНИЯ

Важными факторами, влияющим на устойчивое развитие компании, её инвестиционную привлекательность становятся интересы и цели стейкхолдеров.